

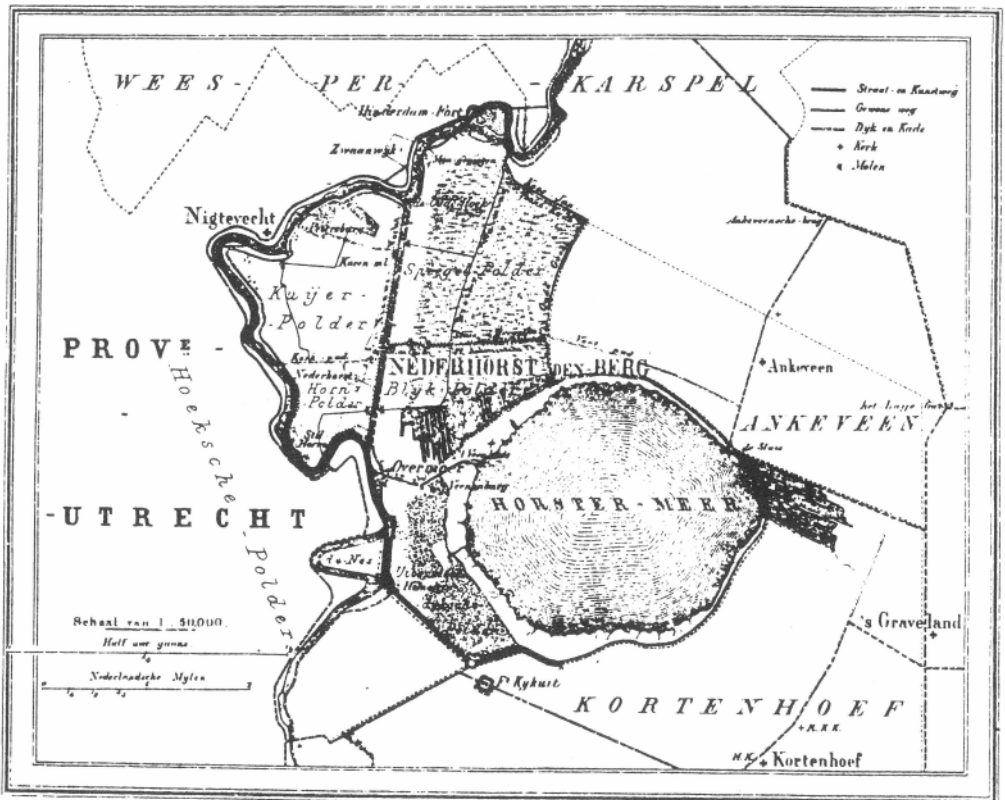
HISTORISCHE KRING

NEDERHORST DEN BERG

JUNI 1991 • ◀▶ • nr. 2

PROVINCIE NOORD-HOLLAND

GEMEENTE NEDERHORST-DEN-BERG

Historische Kring - Nederhorst den Berg

BESTUUR

- Voorzitter J.E. Jansen
Pieter de Hooghlaan 23
1394 GJ NdB - tel. 02945-4152
- Secretaris W.J. van Deutekom
Uiterdijksehof 14
1394 JM NdB - tel. 02945-3343
- Penningmeester K. Scherpenhuijsen
Overmeerseweg 76
1394 BE NdB - tel. 02945-1727
- Alg. adjunct G.W.C. Verheul
Middenweg 24
1394 AK NdB - tel. 02945-1911
- Leden D. van Wichen
Middenweg 115b
1394 AG NdB
- J.F.A. Baar
Kerkstraat 6
1394 CX NdB
- Redactie G.J.M. Baar
Zoddeland 26
1394 KR NdB - tel. 02945-4368
- T. Griffioen
Kuijerp pad 6
1394 DA NdB - tel. 02945-4106
- J.F.A. Baar
Kerkstraat 6
1394 CX NdB
- Lidmaatschap f 25,- per jaar
bankrekening nr. 32.82.24.138
RABO-bank-Nederhorst den Berg
girek.nr. van de bank: 368367

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

H I S T O R I S C H E K R I N G
N E D E R H O R S T D E N B E R G

opgericht: januari 1988

jaargang: 1 - nummer 2

juni 1991

INHOUD:

- pag. 23 - mededelingen en berichten
- 27 - verslag ledenvergadering van 14-02-1991
- 29 - Monument - Dick van Wichem
- 31 - De Vechtbrug aan de Hinderdam (deel 2)
- Els N.G.van Damme
- 35 - Gesproken verleden (deel 1) - Gerard Baar/
Cees van Huisstede
- 37 - De op- en afgang van een nogal eigenge-
reide Dominee (deel 1) - G.Verheul
- 40 - Spiegelzand (slot) - Jan Baar
- 43 - Waterbeheersing (deel 1) - K.Scherpenhuijsen

Achterin vindt u informatie van het
Streekarchief te Hilversum

Rectificatie:

In nr.1 op pag.14 in het artikel over de Hinderdam van Els N.G.van Damme, staat het jaartal 17700. Dit moet zijn: 1700.

Tevens is in de vorige uitgave een verkeerd gironr. van de Rabobank opgegeven. Het juiste gironummer van de Bank is: 368387.

Enkele exemplaren van onze eerste uitgave zijn niet goed samengesteld. Indien dit bij u het geval is, kunt u alsnog een volledig eerste nummer aanvragen. Even een berichtje naar het secretariaat of de redactie.

Vergeeten ? ? ? ? ?

Willen de leden die het lidmaatschapsgeld ad f 25,- voor 1991 nog niet betaald hebben dit zo spoedig mogelijk aan de penningmeester overmaken? Alvast onze dank !

NIEUWE leden zijn hartelijk welkom! Zij kunnen zich aanmelden bij het secretariaat (Mw W.J.van Deutekom, Uiterdijksehof 14, tel. 3343).

Kopij voor het volgende nummer graag vóór 15 augustus inleveren bij de redactie.

Door schenking is de Historische Kring in het bezit gekomen van:

- groepsfoto's uit de nalatenschap van mevrouw L. Franssen-van den Doel.
- de koperen plaat van het voormalig grafmonument van Frits van Zanten, oorlogsslachtoffer.
- 2 mappen met copieën van correspondentie over de zandwinning.
- een zéér grote collectie dia's van Nederhorst den Berg, gemaakt door de heer Cor Neysen. Deze interessante aanwinst wordt nu geïnventariseerd en verwerkt door Henk van Hemert en Cees van Huisstede. Ongetwijfeld kunt u t.z.t. van deze mooie verzameling kennis nemen. Familie Neysen: hartelijk dank!

Alle schenkers hartelijk bedankt.

ACTIVITEITEN/WERKGROEPEN

Mevrouw Schilder-Hageman, Weth.Bloklaan 16, is bereid gevonden krantenknipsels e.d., betrekking hebbend op onze gemeente, te verzamelen.

Ze heeft de beschikking over De Gooi- en Eemlander en de reclamebladen die in Nederhorst den Berg verspreid worden.

Mocht u in andere kranten, tijdschriften of publicaties iets aangaande Nederhorst den Berg aantreffen, wilt u dit dan uitknippen c.q. kopiëren, dateren en bij mw Schilder bezorgen?

Bij voorbaat dank.

Het verzamelen van documentatie betreffende de zandwinning nadert het einde, hoewel nieuw materiaal uiteraard zeer welkom is.

Er is inmiddels een collectie van zo'n 100 foto's en twee mappen met documentatie over de zandwinning in de Spiegel- en Blijkpolder bijeengebracht. Te zijner tijd zult u in de gelegenheid gesteld worden de aanwinsten te bekijken.

Na de vakantieperiode gaan we materiaal verzamelen over blekerijen en wasserijen en het transportbedrijf van Van Emmerik.

U kunt vast gaan denken en snuffelen !

Cees van Huisstede, Esdoornlaan 16 (tel.3407),
Ruud Verkaik, Fazantelaan 17 (tel.4317) en
Jan Baar, Kerkstraat 6 (tel.4309)

Oude eiken in de Horstermeer.

G.Verheul

Dankzij de inspanning (en menig zweetdruppeltje) van ons lid de heer W.van Diermen, zijn wij in het bezit gekomen van een stuk eikenhout, opgediept uit de bodem van de Horstermeer.

Voorlopig onderzoek en vergelijking met gelijksoortige vondsten in Weesp e.o. leert, dat het hier gaat om zgn 'moereiken' die wellicht 1600 jaar geleden door een plotseling natuurgebeuren onder water zijn verdwenen.

De werkgroep doet nader onderzoek.

Antwoord op de volgende vragen kan nader licht werpen op het ontstaan van de Horstermeer:

1. Hoeveel bomen liggen er?
2. Hoe diep in de bodem?
3. Welke omvang hebben ze?
4. Zijn ze allemaal even oud?
5. In welke richting zijn ze omgewaaid?

U hoort van ons !

Het volgende artikel is overgenomen uit
"De Brug" van 8 mei 1991.

Expositie 1940-1945

De expositie 1940-1945, een initiatief van de plaatselijke Oranjevereniging en de Historische Kring is een groot succes geworden.

Dankzij de uitgebreide collectie van de heer Wallenburg uit 's-Graveland en de borden van de Anne Frankstichting hebben veel van onze dorpsgenoten herinneringen kunnen ophalen aan die tijd van oorlog en verzet.

Jongeren hebben weer eens kunnen leren wat de gevaren zijn van racisme, dictatuur en discriminatie.

Opmerkingen in het gastenboek als 'reuze leerzaam',

'blij dat ik in een vrij land leef' en

'dit mag nooit meer gebeuren',

geven de organisatoren de voldoening een zinvol initiatief te hebben genomen.

Jaarverslag

Leden die geïnteresseerd zijn in het jaarverslag van de Historische Kring, kunnen dit aanvragen bij het secretariaat.

VERSLAG van de ledenvergadering van de Historische
Kring Nederhorst den Berg op 14 februari 1991
's avonds 8.00 uur in het NH-Jeugdgebouw aan de
Kerkstraat.

Tengevolge van de slechte weersomstandigheden is de opkomst der leden helaas gering. De vergadering wordt -met inbegrip van het bestuur- slechts bezocht door 18 personen.

De VOORZITTER heet de aanwezigen welkom. Helaas hebben wij ook het afgelopen jaar een van onze leden, de heer F.Hageman, door de dood verloren. De heer Hageman was een der eersten die zich als lid van onze Kring aanmeldde. Wij wensen zijn familie veel sterkte toe bij het dragen van hun verlies.

Hierna geeft hij het woord aan de penningmeester voor het financieel overzicht 1990.

De heer SCHERPENHUIJSEN deelt mee dat per 1 januari 1990 f 812,46 in kas was - op 1 januari 1991 was dit bedrag aangegroeid tot f 1.389,85.

De VOORZITTER vraagt of er bij de leden op- of aanmerkingen over het financieel beheer bestaan. Dit blijkt niet het geval te zijn. Hij bedankt de penningmeester hierna voor diens werkzaamheden, waarna hij het woord geeft aan de secretaresse voor het jaaroverzicht 1990.

Mevrouw VAN DEUTEKOM noemt alle activiteiten die in 1990 hebben plaats gevonden. Wanneer men zo alles achter elkaar genoemd hoort, blijkt onze Kring toch meer en meer levensvatbaar te worden.

Bij de leden bestonden geen op- of aanmerkingen op het jaarverslag. De VOORZITTER bedankt de secretaresse voor haar werk voor de Kring.

Op een vraag van een der leden of het lidmaatschap van de Kring per persoon of per gezin wordt berekend, antwoordt de penningmeester dat dit per persoon is.

Naar aanleiding van een opmerking van de heer Van Diermen tijdens de lezing over de Horstermeerpolder, betreffende in de bodem van de polder aanwezige zeer oude eikenstammen, heeft de heer Van Diermen een dergelijk stuk hout meegenomen.

Het is voor alle aanwezigen fascinerend om te bedenken dat het hier gaat om een honderden jaren oud stuk hout, bijna versteend! Het bestuur zal trachten om, met gebruikmaking van de moderne technologie, te achterhalen uit welke tijd genoemd stuk hout (en derhalve de eikenstammen) stamt.

De heer VAN DIERMEN vraagt wat precies de bedoeling is met de Werkgroep 'Petersburg'.

De VOORZITTER antwoordt dat er voor dit project twee richtingen bestaan. Enerzijds moeten alle geschiedkundige zaken (opdrachtgever/bouwtekeningen/doel van de bouw etc./tuinarchitect enz. enz.) worden uitgezocht, terwijl anderzijds de locatie moet worden vastgesteld en eventuele bodemvondsten moeten worden geregistreerd. Met infraroodfotografie valt mogelijk veel over de locatie te leren. Eén van onze eerste taken is de (financiële)mogelijkheden van genoemde fotografie te onderzoeken.

De heer SCHERPENHUIJSEN zegt dat bij de werkzaamheden t.b.v. de aanleg van gasleiding in onze gemeente onder meer de fundering van de aanlegsteiger van de buitenplaats is gevonden. Dit geeft al een indicatie van de plek waar het gebouw heeft gestaan. Ook zijn er toen in de Vecht nogal wat vondsten van aardewerk en glas gedaan.

De heer STOKER vraagt of inmiddels de ansichtkaartencollectie reeds in ons bezit is.

De VOORZITTER antwoordt dat de financiën voor de aanschaf van de collectie thans helemaal rond zijn en dat hijzelf de komende week, vergezeld van de penningmeester, de verzameling bij de heer Neef te Almere gaat halen.

BESTUURSVERKIEZING. In de ledenvergadering van 27 november 1990 is als nieuw bestuurslid voorgedragen de heer J.Baar. Met algemene stemmen wordt de heer Baar thans verkozen.

PAUZE. Na de pauze wordt een aantal dia's vertoond van de brand op 10 januari 1971 waarbij kasteel 'Nederhorst' voor een groot deel is verwoest. De heer Scherpenhuijsen, die bij genoemde brand als brandweercommandant in functie was, leverde het commentaar bij de dia's.

A

M O N U M E N T

Dick van Wichen

N

O

We lezen het zo vaak ...
een MONUMENTAAL gebouw
een kranslegging bij het MONUMENT op de Dam
op een gevel ANNO 1671
en ga zo maar door ...

Het was 1918 direct ná de 1e Wereldoorlog dat het Rijk een start gaf aan de zorg en het behoud van architectonische monumenten. MONUMENTENZORG.

Misschien wel een opgekomen besef dat alles wat in zo'n oorlog kapot wordt gemaakt zo waardevol bleek te zijn.

Kerken, huizen enz. waar met zorg een ontwerp aan vooraf was gegaan, werden geïnventariseerd en tot nu toe beschermd.

Hoe beter het economisch met ons land ging,
hoe meer geld beschikbaar kwam. Cultuurbesef.

Wil je als eigenaar van zo'n monument iets verbouwen of wijzigen dan zal dat in direct overleg met Monumentenzorg moeten geschieden. Vaak een langdurige geschiedenis, maar het levert soms ook weer een flinke subsidie op. De moeite waard dus!

Naast deze monumenten bedacht men reeds in 1961 om inzicht te krijgen in de veranderingen van onze dorpen en steden, veranderingen die vaak terug te vinden zijn in hetgeen we bouwen.

Tijd vraagt om stijl. Kijk maar naar de twee bruggen bij 't Hemeltje.

Om dit vast te leggen is men vanaf maart in ons dorp (gemeente) actief bezig geweest.

Foto's, beschrijvingen enz.

Verwachting: Landelijk zo'n 250.000 objekten.

Ruim 10% (\pm 40.000) worden toegevoegd aan de reeds bestaande monumentenlijst en zullen mee-beschermd worden.

Bewaren van cultuur, zo heet dat.

Een goede zaak, waar wij als Historische Kring warm voor lopen.

En dat alles heeft een naam: Monumenten Inventarisatie Projekt (M.I.P) gekregen.

P.S. Jammer dat het Rode Dorp het niet gehaald heeft ... maar ja!

Oh ja, en dat ANNO ... u weet wel

geboren
opgericht
gesticht
gebouwd !

De heren van Nederhorst den Berg bezaten ook nog 'Het Kleine Schuijtje', eveneens gelegen aan de Hinderdam bij het huidige pand Hinderdam 6.

Een inkomsten-overzicht van 1695-1746 geeft te zien dat het schuitje vele jaren onverpacht bleef. De reden daarvan is niet geheel duidelijk, wel is zeker dat er rond het gebruik van overzetschuiten heel wat onenigheid heerste.

Een publieke aankondiging van de verpachting van het veertje begint met de dreiging: 'En werd een igelijk bij deesen wel ernstelijk gewaarschout, sig van nu voortaan te wachten om bij of omtrent de Hinderdam met een schuijtje of schouw of praam menschen over de riviere de Vecht te setten of dat anders op rigoreuste jeegens de overtreeders van dien sal werden geprocedeert soodanig den Heer van Nederhorst tot Maintien van zijn HoogEdWelGeb. Regt sal oordeelen te behooren'. Een officiële aankondiging daarvan werd openbaar gemaakt in 1739 (fig.2).

Grote onenigheid ontstond met de heer Christoffel Brants van de Hofstede Peterburg, een welgesteld man, die met eigen ponten zijn tuinlieden en andere bedienden over de Vecht ter plaatse liet heen en weer varen. Een klacht van Godard baron van Tuyll van Serooskerken, heer van Nederhorst van 1708-1757, in de richting van de 'Staten 's Lands van Utrecht' leidde tot een verbod aan de heer Brants deze bedrijvigheid voort te zetten op poene (boete) van f 25,-, waarvan de helft ten behoeve van de heer Godard en de andere helft ten behoeve van de Armen van Nederhorst, en verbeurdverklaring van het vaartuig.

(wordt vervolgd)

Fig. 2. (herh.) ➤
Tarieven geldend voor de
veerpont aan de Hinderdam

*Werd gepubliceert nader
gaande Bloede geslagh
(Meresolite) indendorpe
den Bergh bynder Horst
op den 25. Februry 1739.
by my B. van*

OP DE REQUESTE

GEPRÉSENTEERT BY

GODARD DE TUYL DE SEROOSKERKEN,

Heere van Welland, Nederhorst, den Berg, &c.

IS GEAPPOINTEERT.

De Gedeputeerden van de Staten 's Lands van Utrecht
verstaan by Provisie / dat voor het Vee- ofte Pont-geld aan den Hinder-
dam, toebehorende aan de Heerlykheid van den Berg zal werden betaalt /
alle:

Van een Koets, Caleffe ofte andere voitu-
res met Vier Paarden bespannen, agt
stuyvers.

Met drie Paarden bespannen, ses stuyvers.

Van een Chaise met een of twee Paarden
bespannen, drie stuyvers.

Van een Boere Wagen met twee Paarden
bespannen, drie stuyvers.

Van een Boere Wagen of Karre met een
Paard bespannen, twee stuyvers.

Van alle losse Paarden, yder een stuyver.

Van alle Ossen, Koeyen ende Veeisen,
yder een halve stuyver.

Van yder Pink, Kalf, Schaaap ofte Verken,
een halve stuyver.

Dog ten getale van tien, ofte meer aan een
en denselve Eygenaar toebehoorende,
ende te gelyk overgelaalt wordende, half
geld. Welverstaande dat de Menschen
die de voorz. voituers Wagens ende
Paarden ofte Vee aanvoeren, en daar toe
behooren, onder het voorz. Vee- ofte
Pont-geld zullen wezen begrepen.

En eindelyk voor yder Mensch, die met het
kleine Schuytje word overgezēt of over-
gelaalt, een halve stuyver.

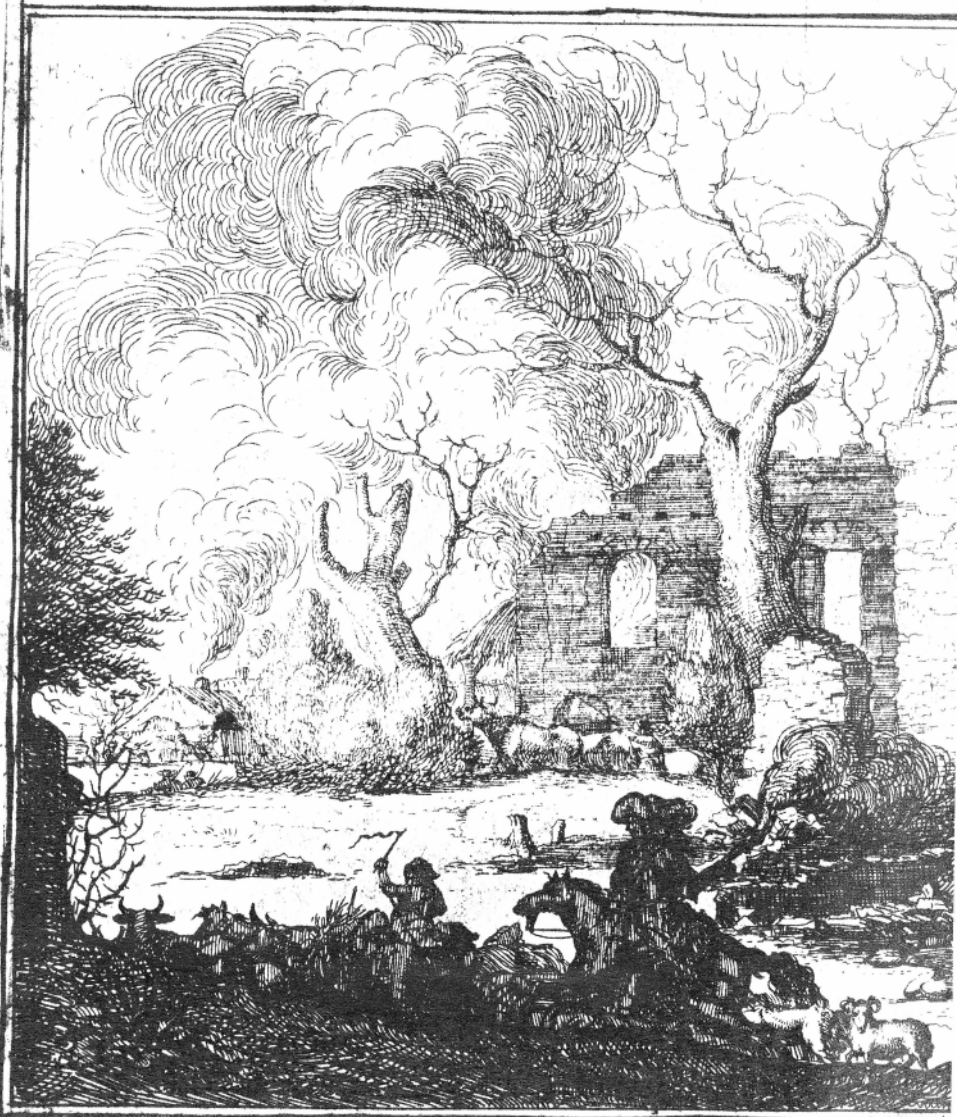
Ende Interdicceeren alle ende een ygeljk / eenige Pondten Ofte Schouwen in p^{re}judicie
van de gepubliceerde Ponde van den verthoonder te houden / veel mitn Passagiers ofte anderen / soo
mitn Personen als Wagens ende Paarden hier vooren benoemt / ober te setten ofte ober te halen / onder wat
pretext het ook zoude mogen wezen / anders / als tot eige gebruik / en mitn in zulk een gebal / met de
haak / Boom ofte Riemen overbarende / en geen tonwen of reepen gebruikende / anders als met schryf-
teljk Consent van den verthoonder / op p^{re}ne van de Ponde, Schouwe of Schuyt waar mede de oberletting
of oberhaling Contrarie deses mogte komen te geschieden / en daar en boden een boete van Vyf en twintig
guldens te verbeuren / te appliceren de eenē helfte ten behoeve van de Armen van den Bergh, en de andere
helfte ten behoeve van den Aanbrenger / of die de Calangie sal komen te doen / anhoyssetende daar toe
den Schout van den Berg voorsz. En permitteren Haar Ed: Mog: den verthoonder desen te doen Drukken/
Publiceren ende Affigeren / onder zyn voorsz. Heerlykheid / op dat daar van geen Ignorantie zal kunnen
worden gepretendeert. Gedaan te Utrecht den 13. Februry 1739.

(Onderstond)

Ter Ordonnantie als boven,

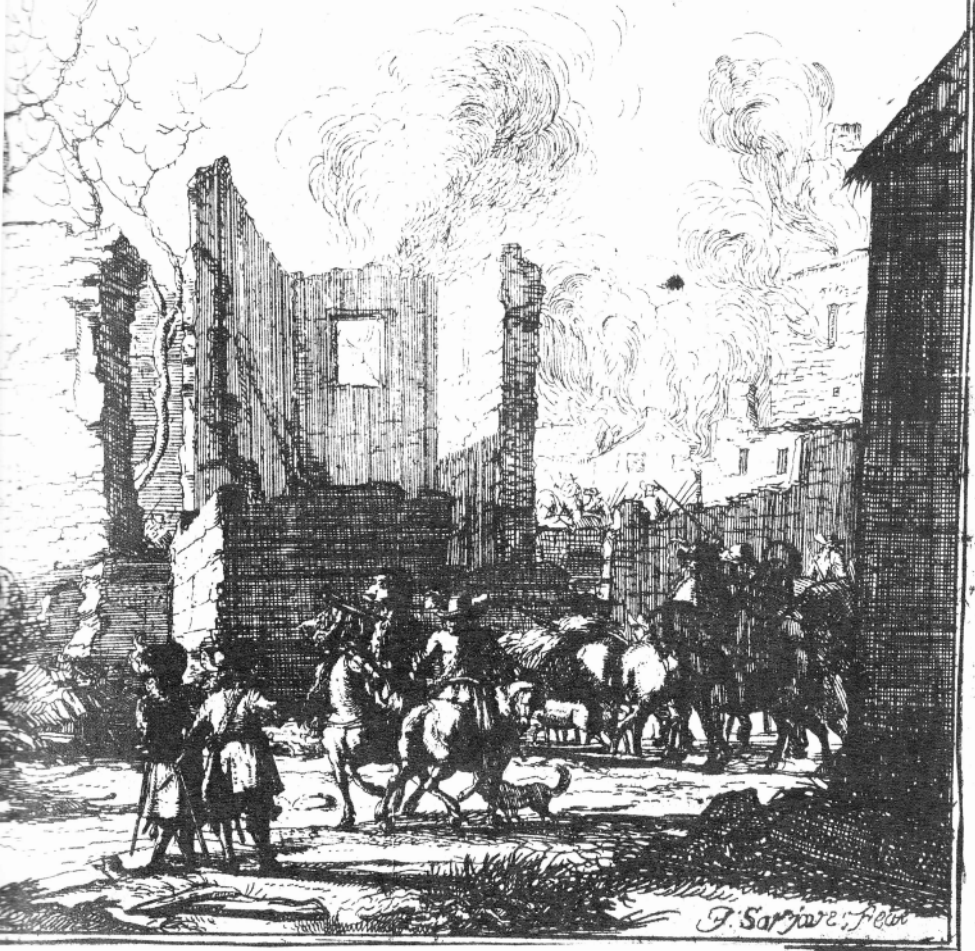
(En was getekent)

G. VOET VAN WINSSSEN.

OVERMEER in 1672
Gezicht in het brandende do:

Overmeer.

verwoest door de Fransen.
orp tijdens de intocht der Fransen.

Het eerste deel van een hopelijk langdurend verslag in verhaalvorm van gesprekken die ons lid Cees van Huisstede voerde met oude mensen die òf autochtoon òf mensen zijn die door gebeurtenissen in het verleden te maken hebben gehad met ons dorp.

Te beginnen met meneer Klein uit Soest die op het moment van de opname 96 jaar oud was. Zo maar iemand die door factoren geheel buiten hem om, ineens in het dorpsdeel Overmeer terecht kwam. De oorlog van 1914-1918 doorbrak zijn timmermansbestaansrhythme. Rond die tijd bestond Nederhorst den Berg uit een drietal kleine vlekken in een uitgestrekt polder- en veenlandschap. Het bestaansnivo lag nog onder dat van het als arm bekend staande Drentse hoogveengebied. Volgens de huisarts, dr Wartena, lieten de hygiënische toestanden in de Vechtdorpen meer dan te wensen over, op zijn zachtst gezegd.

In onze ogen lagen Overmeer, het dorp Den Berg en de Hinderdam er idyllisch bij in die dagen. Oude prenten spreken niet.

In werkelijkheid woonden onze voorouders sterk geïsoleerd en de weg over het water naar Amsterdam en Utrecht was eigenlijk de snelste manier om met de buitenwereld in contact te komen, en het recreatiemiddel bij uitstek van nu, onze veelgeprezen fiets, deed heel goede diensten en was een enorme vooruitgang, maar toch ook niet alles, want de verbindingsweggetjes tussen de buurtschappen waren onverhard, om over de wegen naar andere plaatsen maar niet te spreken.

Als jongeman kwam Klein van Soest naar Nederhorst den Berg om zich op zijn mobilisatie-adres te melden. Aanvankelijk vertoefden ze in schuren en stallen, maar de invallende herfstregens gooiden roet in het eten omdat de koeien en ander vee weer op stal moesten.

Er verscheen een grote rijnaak in het Overmeerse buurtschapsbeeld en met nog 99 andere soldaten werd Klein daar op ingekwartierd.

Het schip torende hoog boven de Vechtdijk uit. Tijdens de mobilisatie werd het waterpeil kunstmatig hooggehouden om in geval van echte oorlog snel de beroemde Hollandse waterlinie in gereedheid te brengen door middel van het doorsteken van de dijken.

Naar zijn zeggen werd het was- en drinkwater uit de Vecht gehaald, totdat er twee soldaten waren overleden ten gevolge van het verontreinigde water. Men besloot drinkwater in 's-Graveland te gaan halen met paard en wagen. Eén tank per tocht.

Klein beschrijft de Horstermeer als een groot koolveld met een modderig slecht pad er midden doorheen. Nú Middenweg, compleet met fietspad! Toentertijd kostte het uren om heen en weer te komen. Tegemoetkomende wagens waren zwaar geladen met allerlei soorten kool, die naar de Vecht gebracht werd om verscheept te worden. De wagens zakten soms tot de assen toe weg en passeren gaf de nodige problemen.

Naar zijn zeggen was de verstandhouding met de Overmeeders goed en langzamerhand raakten de gemobiliseerden ingeburgerd en behoorden ze tot het straatbeeld van een tot dan toe kleine besloten gemeenschap.

(wordt vervolgd)

Er bestaat in Nederland een stichting 'Jacob Campo Weyerman', die zich tot doel stelt leven en werken van deze schilder en letterkundige (1677-1747) te bestuderen. Nu zou Weyerman voor Nederhorst den Berg niet interessant zijn (hoogstens als vaste bezoeker van de heer Brants op de buitenplaats Petersburg), als hij zich niet te buiten gegaan was aan een uitvoerige pennestrijd met de eveneens de letteren beoefenende predikant van Nederhorst den Berg, dominee Pieter Poeraet (1683-??)

Nu was -en is- het niet ongebruikelijk onder litteratoren elkaar met scheldkannonades te bombarderen. Zij zien dat vaak als een aparte kunstvorm, maar bij dominee Poeraet was er meer aan de hand.

Uit de kerkelijke archieven komt hij tevoorschijn als een strijdlustige, zeker niet onbekwame, af en toe intrigerende, maar altijd zelfbewuste manager.

Wat zijn letterkundige prestaties betreft, Weyerman noemt hem 'een Neurenberger kramer in bruiloftsgedichten'.

Van zijn pastorale werk weten we weinig. Destemmer van zijn handel en wandel als organisator en -soms-manipulator. Het begon allemaal zo mooi.

Op 10 november vraagt de kerkeraad aan de Staten van Utrecht toestemming de dan 29-jarige proponent (het is dus zijn eerste gemeente) Pieter Poeraet te beroepen. Op 9 maart 1712 wordt hij als predikant bevestigd. Een drukke baan zal het niet geweest zijn, er zijn nog geen 100 lidmaten. Een tractement dat 50 jaar later nog f 600,- 's jaars bedraagt, is voor die tijd niet gering. Hij heeft dus alle tijd en gelegenheid tot schrijven. Hij trouwt in mei van hetzelfde jaar - het huwelijk wordt bevestigd door zijn collega uit Ankeveen, dominee Voet.

Maar zijn benoeming is niet door iedereen enthousiast begroet. De ambachtsheer op het kasteel, Godard Baron van Tuyll van Serooskerken hield zich op de achtergrond maar had zijn bedenkingen en in zijn gevolg ook de Schout, Johan van Soesdijk.

Twee jaar later is er al een knallende ruzie. Baron van Tuyl maant de kerkeraad een huisje af te breken dat op zijn grond zou zijn gebouwd. De kerkeraad -lees Poeraet, want verscheidene kerkeraadsleden kunnen lezen noch schrijven- reageert in eerste instantie met een bezoek aan het kasteel, maar wordt bars teruggewezen.

De Schout ontslaat een arbeider die 'verkeert ende ommevang gehadt had met luyden welke deesen predikant hadden beroepen, en dat nam syn heer noch kwalyk'. In november van dat jaar is er weer een conflict. Schout en Schepenen hebben tot taak de kerkelijke rekeningen te controleren. Namens de Ambachtsheer treedt op de burgemeester van Montfoort, Rudolf van Cuylenburg. Maar wie er op de afgesproken tijd verschijnt, niet dominee Poeraet of de kerkmeesters. De bode wordt naar de pastorie gestuurd met een schriftelijke oproep voor de volgende dag. Maar ook dán geen Poeraet of kerkmeester. Van Cuylenburg is woedend. De Schout had zich al tevoren geëxcuseerd wegens werkzaamheden elders. Hij kende de methode van Poeraet!

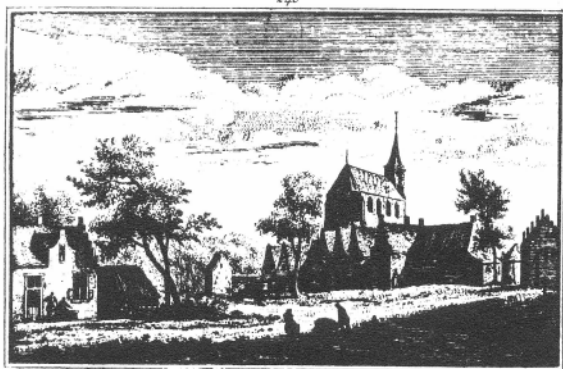
Had onze dominee reden om geen inzage in de boeken te geven? Met het grote geld was hij altijd druk in de weer. De kerk was niet arm en hij belegde links en rechts in obligaties. De kleine kas interesseerde hem minder. Tien stuivers voor een arme drommel worden door een diaken geboekt. Toch maakt Poeraet zich erg druk als potentiële armlastigen uit Ankeveen zich in Nederhorst vestigen. Hij eist van onze buurgemeente een soort garantie dat zij niet bij de Bergse diakonie zullen aankloppen. Maar veel ernstiger is wat later zou blijken: Poeraet schrijft geen doop, huwelijk of nieuwe lidmaten meer in, en dat kon voor de betrokkenen ernstige gevolgen hebben. Denk maar aan erfeniskwesties! Poeraet's opvolger heeft de grootste moeite later, op grond van verklaringen, de registers bij te werken. Hij acht zich dus te goed voor 'klerckenwerck' maar hij is gek op het schrijven van uitvoerige, ingewikkelde maar niet altijd duidelijke brieven.

Dat levert hem aanvankelijk nogal wat baantjes op. In de classis Amersfoort wordt hij beurtelings scribe, praeses, quaestor en afgevaardigde naar de Synode of de provinciale kerkvergadering.

De predikant van Eemnes, dominee Cotius, vindt dat Poeraet teveel reclame voor zichzelf maakt en bij benoemingen 'voor zijn beurt gaat'. Hij doet schriftelijk zijn beklag bij de classis, maar scribe Poeraet reageert met een uitvoerig stuk. 'Tuttelpraet' noemt hij Cotius' verwijten.

Toch kondigt zich hier reeds de tragische neergang van onze 'dorps-Napoleon' aan.

Daarover meer in ons volgend nummer.

J. Raaijmakers fecit

Den BERGH aan de VECHT

1851

Wie meer wil weten over dominee Poeraet bestelle: Jaargang 11 nr.2 van de mededelingen van de Stichting Jacob Campo Weyerman door f 10,- over te maken op giro 3848148 t.n.v. Stichting Jacob Campo Weyerman, Amsterdam.

Op 9 juni 1939 dient de A.B.M. een aanvraag in voor het aanleggen van een sluis met toeleidingskanalen en de bouw van een klapbrug. Vanaf het moment dat deze werken gereed waren werd het zand 'nat' in grote zandbakken van de plas naar de Vecht afgevoerd.

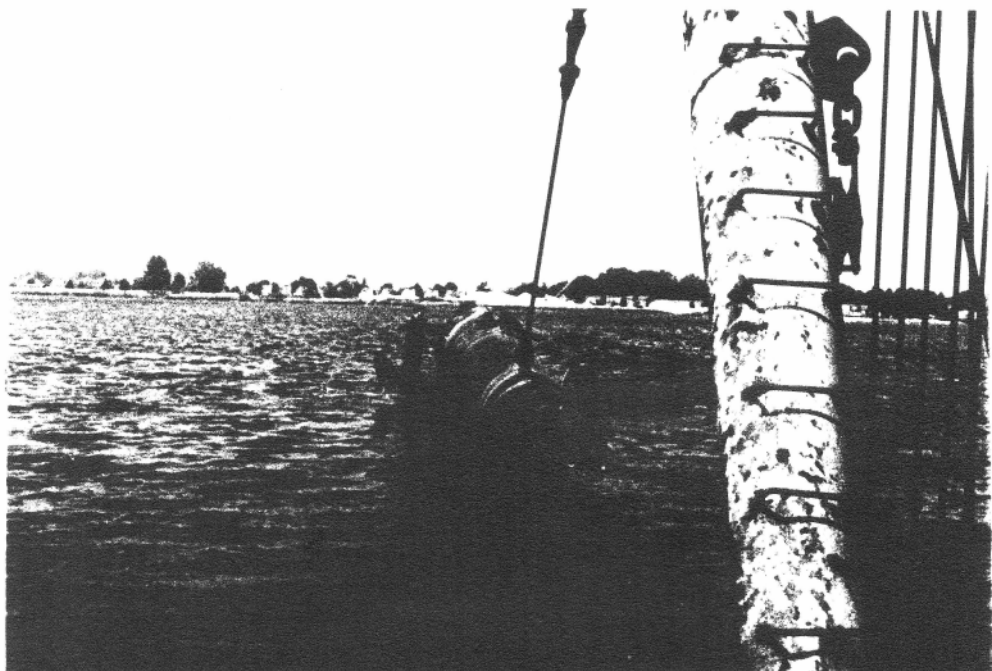
Formeel ging dit alles buiten het gemeentebestuur van Nederhorst den Berg om. In de vergaderingen van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad komt de zandwinning in de beginjaren geen enkele keer ter sprake. Informeel zal de gemeente goed op de hoogte geweest zijn via de secretaris van het polderbestuur, J.Nieuwendijk, die tevens wethouder was.

De heer Nieuwendijk had vóór 1935 al contacten met de A.B.M., hij was nl. de eigenaar van de Nes -op de grens van Nederhorst den Berg en Vreeland nabij 't Hemeltje- en verkocht dat eiland in de Vecht in 1934 aan de A.B.M. voor zandwinning.

In deze crisisjaren zullen er in Den Berg ongetwijfeld grote verwachtingen geweest zijn van deze nieuwe economische activiteit. Het zag er naar uit dat de 'Ballast' veel werkgelegenheid zou kunnen bieden aan een flink aantal ingezetenen, terwijl ook de plaatselijke middenstand er vruchten van zou kunnen plukken.

Gemeentesecretaris J.Krol schreef in 1949 (hij was toen ook secretaris van de Spiegelpolder): 'Dit reusachtige werk, om ruim 160 HA in een meer van ongeveer 20 m. diepte te veranderen, zal wellicht vele jaren -men spreekt zelfs van 60 jaren- duren'.

Tot en met 1966 deed concessieverlenging en -uitbreiding weinig of geen 'zand' opwaaien. In 1971 wordt het eeuwenoude Ankeveensepad, scheiding tussen Spiegel en Blijk, weggezogen.

Eerst in 1976, toen er concessie aangevraagd werd, waardoor het oude landschap van legakkers, ruigt en riet in het zuiden van de Blijkpolder ook verloren zou gaan, kwamen de bezwaren van de zijde van milieu en ecologie.

De gemeente sprak bezorgdheid uit over de verdergaande ontzanding. Het bestuur van de Spiegelpolder stelde zich op het standpunt dat de aanvraag gehonoreerd kon worden want 'indiende Ballast destijds niet in de Spiegelpolder was gaan zuigen, was het een ondoordringbaar moeras geworden .

Nu heeft de Spiegelplas en later ook de plas in de Blijkpolder, door de watersport recreatieve waarde.. Uitdrukkelijk zij hier vermeld, dat met opzet in deze brief niet wordt gesproken over het wegvallen van de werkgelegenheid, indien de aanvraag zou worden afgewezen. Deze zorg behoort aan andere instanties'. Ongeveer 50 mensen uit Den Berg en directe omgeving waren in dat jaar in dienst van de Ballast.

De 1270 bezwaarschriften, waaronder 1248 gelijkkluidende, konden de concessieverlening niet tegenhouden. Zandwinning was niet in strijd met het geldende bestemmingsplan -water en oeverrecreatie- voor de Blijkpolder.

Op 4 oktober 1980 komt er officieel een einde aan de activiteiten van de Ballast in Nederhorst den Berg. De zandwinning heeft het aanzien van Nederhorst den Berg sterk gewijzigd, aan velen werk verschaft én recreatiemogelijkheden geschapen.

De 'Baggeraar' in het centrum van het dorp is de stille getuige van de veertigjarige relatie tussen Ballast en Nederhorst den Berg.

I. Poldermolen van de Blijkpolder K.Scherpenhuijsen
aan de Overmeerseweg.

Vóór de eerste drooglegging van de Horstermeer in 1629 was dit meer een boezem voor de omliggende polders en kon het overtollige water onbeperkt door de daar aanwezige watermolens worden uitgeslagen.

Bij het bedijken van de Horstermeer, welk werk vele jaren duurde, is een ringsloot aangelegd rond het hele meer tussen de bestaande waterkeringen van de omliggende polders en de nieuwe aangelegde dijk rond het meer. Op deze ringsloot -waarvan nu nog gedeelten aanwezig zijn- konden de bestaande molens nu uitslaan. Deze lozing gaf echter nogal wat moeilijkheden daar het ingebrachte water van de poldermolens niet voldoende snel kon afvloeien naar de Vecht vanwege de grote lengte van de ringsloot en een vastgesteld peil hiervan.

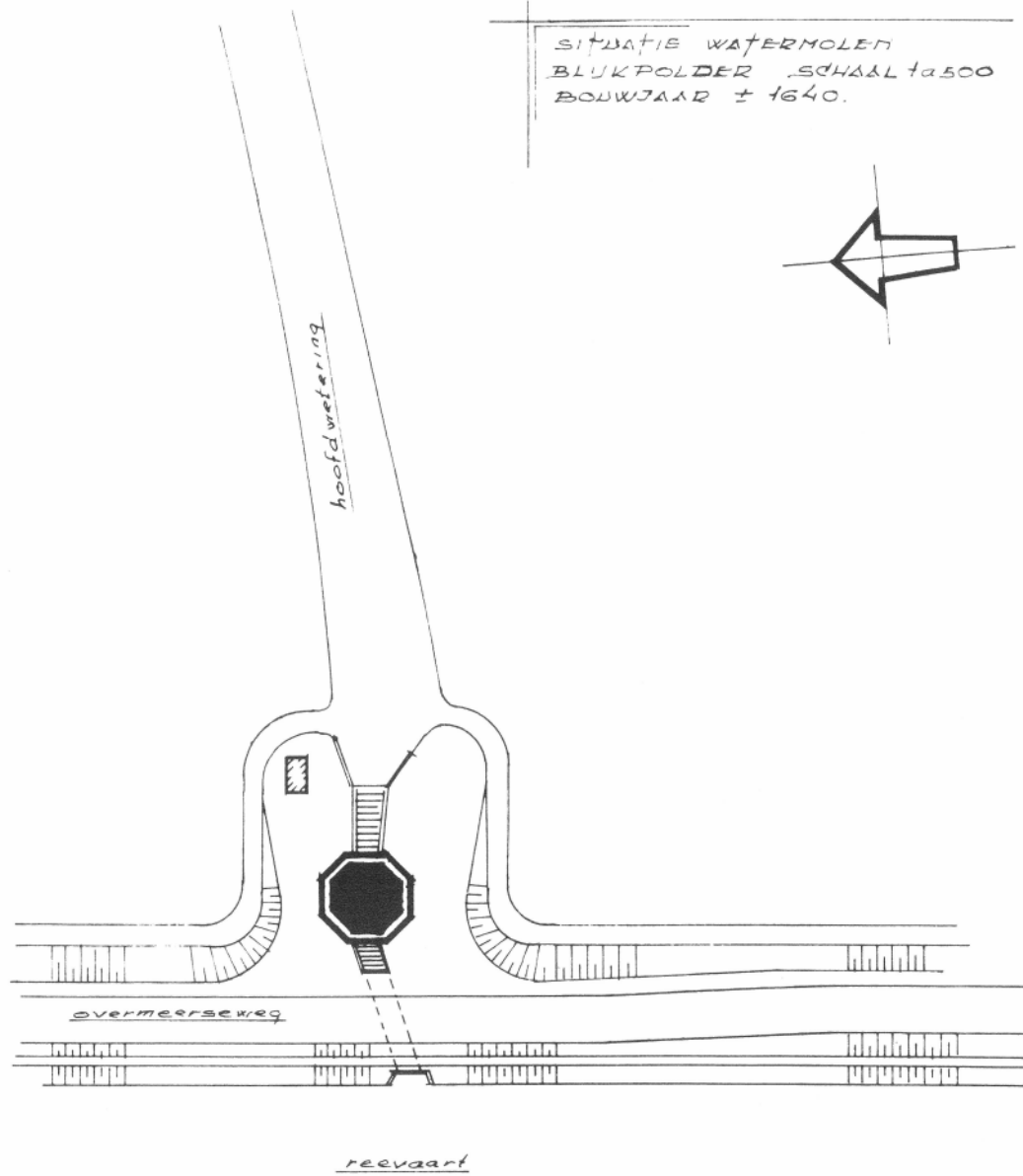
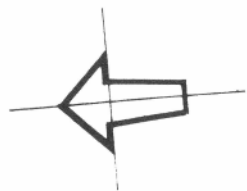
Toen echter in 1630 de Reevaart werd gegraven konden de moeilijkheden worden opgelost door een vaart te graven van Ankeveen naar Nederhorst den Berg tot aan de Reevaart, de huidige Ankeveense vaart.

Door de aanleg van deze vaart kon niet alleen het noordelijk en westelijk gedeelte van de ringsloot der droogmakerij, maar ook de Stichts Ankeveense polder én de Blijk- en Spiegelpolder goed worden bemalen.

Voor deze bemaling zijn twee achtkante molens gebouwd aan het Ankeveensepad waarvan één op de plaats van de huidige poldermolen en de tweede ter plaatse waar nu een bunker staat, nabij perceel Ankeveensepad nr.2. Deze molens brachten het overtollige water in de Reevaart via een watergang evenwijdig gegraven aan de Ankeveensevaart en tot voldoende hoogte bedijkt boven het peil van de Reevaart (Vechtpeil).

Door peilverlaging van het water in de Blijk- en Spiegelpolder omstreeks 1640, werd het bemalen van deze polders via de Ankeveensevaart niet meer haalbaar zodat naar een andere oplossing moest worden gezocht. Voor elk van de genoemde polders is toen een watermolen gebouwd zodat beiden een eigen bemaling hebben gekregen.

SITUATIE WATERMOLEN
BLUKPOLDER, SCHAAL 1:500
BOUWJAAR ± 1640.

Voor de Spiegelpolder is de molen gebouwd aan de Dammerweg ter plaatse van nr.81 en voor de Blijkpolder aan de Overmeerseweg recht voor de bestaande hoofdwetering (zie bijgaande situatieschets).

Beide molens, welke direct op de Reevaart konden uitslaan, waren achtkante poldermolens, zg. grondzeilers en met riet gedekt.

De molen van de Blijkpolder heeft dienst gedaan als watermolen tot 1882 waarna de bemaling werd overgenomen door een stoomgemaal, gebouwd voor bemaling van de Horstermeerpolder zoals hierna nog nader zal worden omschreven.

Nadat de molen voor bemaling buiten gebruik was gesteld is deze wel voor bewoning beschikbaar gebleven maar kwam, vanwege uitblijvend onderhoud doordat het eigenlijke gebruik was vervallen, spoedig in verval. In 1896 zijn de wieken verwijderd om ongelukken te voorkomen terwijl in 1904 de draaibare kap en een gedeelte van de bovenbouw afgebroken zijn. Het eigenlijke woongedeelte is echter nog bewoond geweest tot 1924 door de heer Mafait, bijgenaamd 'de bokkenbaas', welke naam hij had gekregen door het houden van geiten en bokken rond de molen.

In 1927 zijn de restanten van de vervallen molen, die enkele jaren had leeggestaan, afgebroken tot op de funderingen. Deze funderingen zijn bij de grondwerkzaamheden eind 1987 opgegraven en verwijderd, maar uit de ligging van de hoekpoeren der molen en de wanden van de watergang kon een situatieschets worden gemaakt zoals de werken in 1640 zijn aangelegd.

(wordt vervolgd)

Overzicht van archieven en indices (klappers) betreffende Nederhorst den Berg

aanwezig bij het

Streekarchief te Hilversum

archieven van:

gemeentebestuur, 1625-1936 *

- met burgerlijke stand: geb. 1811-1892, huw. 1811-1912, overl. 1811-1932

- nog geen bevolkingsregisters

gerecht, 1620-1811 *

notarissen, 1664-1710, 1770-1789 *

polders:

- Blijkpolder, 1708-1951 *

- Heintjesrak- en Broekerpolder, 1762-1979 *

- Horn- en Kuijerpolder, 1746-1962 *

- Horstermeerpolder, 1612-1980 *

- Spiegelpolder, 1779-1979 *

Ned. Hervormde Gemeente, (1600) 1625-1954 *

DTB's (doop-, trouw- en begraafboeken van vóór 1811) *

* betekent dat er een toegang is in de vorm van een inventaris of plaatsingslijst

indices op bovengenoemde DTB's:

hervormd dopen, 1639-1812

hervormde huwelijken, 1639-1813

hervormd begraven/overlijden, 1625-1811

impost v.h. gerecht op huwelijken, 1625-1732

indices op archief van het gerecht:

schepenakten (hierin ook enkele transporten en huwelijken), 1722-1811

N.B.: de indices zijn alle geordend:

- alfabetisch op familienaam
- alfabetisch op patroniem
- op datum

de indices op de schepenakten zijn ook geordend naar soort akte

Onslagprent:

gemeentegrenzen van Nederhorst den Berg
in het jaar 1867. de Horstermeerpolder
is nog niet drooggemaakt.